

B. ΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

Η απόφαση της διεύθυνσης για την προστασία της Βαλκανικής φύσης από την ανθρώπινη δραστηριότητα στην Ελλάδα είναι μια από τις πιο σημαντικές αποφάσεις της τελευταίας δεκαετίας για την προστασία της φύσης στη χώρα μας. Η Βαλκανική φύση είναι ένα από τα πιο όμορφα και διαφορετικά περιβάλλοντα στην Ελλάδα, με πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία για την ιατρική, την αγροτική και την βιομηχανική χρήση. Η προστασία της φύσης στην Βαλκανική θα μεγαλώσει την οικονομία της χώρας, δημιουργώντας νέα αποστάσεις για την αγορά της φύσης σε επειρωτικό επίπεδο. Η Βαλκανική φύση είναι ένα από τα πιο όμορφα και διαφορετικά περιβάλλοντα στην Ελλάδα, με πολλά ενδιαφέροντα στοιχεία για την ιατρική, την αγροτική και την βιομηχανική χρήση. Η προστασία της φύσης στην Βαλκανική θα μεγαλώσει την οικονομία της χώρας, δημιουργώντας νέα αποστάσεις για την αγορά της φύσης σε επειρωτικό επίπεδο.

Η ύπαρξη ενός μωσαϊκού εθνοτήτων στα Βαλκάνια, αποτελεί σημείο τριβής, αντιπαραθέσεων και συγκρούσεων. Η κάθε χώρα προβάλλει τις μεγαλοϊδεατικές της τάσεις σε βάρος της άλλης. Οι βαλκανικοί λαοί δεν πρόλαβαν να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους πριν ξεσπάσουν νέοι εθνικιστικοί ανταγωνισμοί. Οι υπεριαλιστικές δυνάμεις, για να προωθήσουν τα συμφέροντά τους, πριμοδοτούν αυτές τις εθνικιστικές διαμάχες.

Η Ελλάδα προβάλλει μεγαλοϊδεατικές βλέψεις, που φθάνουν απ' τη νότια Αλβανία μέχρι τη Μικρά Ασία. Η Βουλγαρία διεκδικεί την ηγεμονία στα Βαλκάνια. Η Σερβία προβάλλει τον μεγαλοσέρβικο εθνικισμό για ηγεμονία στους λαούς της Νοτιοσλαβίας. Η Ρουμανία διαμαρτύρεται για την προσάρτηση της Θεσσαλίας απ' την Ελλάδα και διεκδικεί τους βλάχικους πληθυσμούς. Ο "Αλβανικός σύνδεσμος" επιδιώκει την προσάρτηση της Τσαμουριάς. Ο εθνικιστικός παροξυσμός που καλλιεργείται απ' όλες τις αστικές δυνάμεις, θα αποτελέσει το ιδεολογικό όπλο για την αλληλοσφαγή των βαλκανικών λαών.

Στη γλώσσα της επίσημης πολιτικής και διπλωματίας, η κατάσταση που επιβλήθηκε στα Βαλκάνια απ' την άμεση παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων, θα υποδηλωθεί από τον όρο "βαλκανοποίηση", δηλαδή τη διαίρεση μιας περιοχής σε αντιμαχόμενα μεταξύ τους εθνικά κράτη, με πρόσκαιρες συμμαχίες που γρήγορα μεταβάλλονται, με μειονοτικές διεκδικήσεις και σοβαρές εθνικιστικές συγκρούσεις.

Μετά το Συνέδριο του Βερολίνου, η περιοχή της Μακεδονίας που παρέμεινε κάτω από την οθωμανική κυριαρχία έρχεται στο επίκεντρο της αντιπαράθεσης των βαλκανικών χωρών λόγω της εθνολογικής της σύνθεσης, αλλά και λόγω της σημασίας της γεωγραφικής της θέσης. Η Μακεδονία θα γίνει το πεδίο των νέων συγκρούσεων και το Μακεδονικό Ζήτημα θα αποτελέσει την "καρδιά του προβλήματος" που είναι γνωστό σαν Ανατολικό Ζήτημα.

Από τα μέσα του 19ου αιώνα, το Μακεδονικό Ζήτημα εμφανίζεται σαν το κεντρικό πρόβλημα των ενδοβαλκανικών ανταγωνισμών και της ευρωπαϊκής διπλωματίας. Η Μακεδονία θα γίνει πεδίο έντονων εθνικιστικών συγκρούσεων στην προσπάθεια των βαλκανικών κρατών να διεισδύσουν και να ελέγξουν την περιοχή. Το Μακεδονικό Ζήτημα είναι αποτέλεσμα της πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων, του πανσλαβισμού και του "μεγαλοϊδεατισμού" των βαλκανικών χωρών που θα πριμοδοτήσουν τις εθνικιστικές διαμάχες.

Οι ανταγωνισμοί μεταξύ των χωρών της Βαλκανικής για τον έλεγχο του μακεδονικού χώρου, που αρχίζουν από το 1870 και θα διαρκέσουν μέχρι το 1950, διακρίνονται σε τέσσερις περιόδους:

α. Προπαγανδιστική δράση, κυρίως μέσω της θρησκείας, για την εθνική αφομοίωση των πληθυσμών της Μακεδονίας που διαρκεί μέχρι το 1897.

β. Ενοπλη δράση των Βουλγάρων και αντιπαράθεση των Ελλήνων από το 1897 μέχρι το 1908.

γ. Οι Βαλκανικοί πόλεμοι (1912-1913) και ο Α' Παγκόσμιος Πόλεμος που θα διαμορφώσουν το εδαφικό status που παραμένει μέχρι και σήμερα στα Βαλκάνια.

δ. Τέλος, το διάστημα του μεσοπολέμου μέχρι το 1950 στο οποίο έχουμε την άμεση εμπλοκή του κομμουνιστικού κινήματος.

1. Η εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας

Η Μακεδονία που ανήκε ολόκληρη στην Οθωμανική αυτοκρατορία δεν είχε πάντα την ίδια εθνολογική σύνθεση. Ο μακεδονικός χώρος αποτελούνταν από ένα μωσαϊκό εθνοτήτων και η εξακρίβωση της εθνικής ταυτότητας για τις αστικές τάξεις των βαλκανικών κρατών γινόταν με μοναδικά κριτήρια τη θρησκεία και τη γλώσσα, με αποτέλεσμα κάθε βαλκανική χώρα να παρουσιάζει τις δικές της στατιστικές. Γεγονός είναι, ότι στη Μακεδονία κατοικούσαν διάφορες εθνότητες, όπως Τούρκοι, Σλάβοι, Έλληνες, Βλάχοι, Αλβανοί και στις πόλεις Εβραίοι. Με την

ανάπτυξη των καπιταλιστικών σχέσεων διαμορφώθηκε και η μακεδονική εθνότητα, με ιδιαίτερα και διαφορετικά χαρακτηριστικά απ' περιοχές. Με βάση την εθνολογική της σύνθεση, η Μακεδονία αποτελούνταν από τρεις γεωγραφικές περιοχές. Στη βόρεια ζώνη κατοικούσαν σλαβόφωνοι πληθυσμοί που μιλούσαν μια διάλεκτο, τη μπούγκαρι όπως την ονόμαζαν, ενώ η πλειοψηφία των κατοίκων προσχώρησε το 1870 στη Βουλγαρική Εξαρχία. Στη νότια ζώνη, που εκτεινόταν απ' τη Θεσσαλία προς τα βόρεια, οι κάτοικοι στην πλειοψηφία τους ήταν σλαβόφωνοι, αλλά παρέμειναν στο Πατριαρχείο, και για το λόγο αυτό ονομάζονταν "γραικομάνοι" ή υποτιμητικά "γραικύλοι". Στην περιοχή αυτή, ήταν συγκεντρωμένος και ο κύριος όγκος των "κουτσοβλάχων". Στη μεσαία ζώνη αντίθετα, ήταν ρευστή και ακαθόριστη η εθνική ταυτότητα των κατοίκων. Ιδιαίτερα στην ύπαιθρο υπήρχαν διάφορες εθνότητες, ενώ στα αστικά κέντρα, όπως στη Θεσσαλονίκη και το Μοναστήρι, η πλειοψηφία των κατοίκων ήταν Εβραίοι.

Οι προσπάθειες για αστικοδημοκρατικές αλλαγές στα Βαλκάνια θα συνοδευτούν από την όξυνση των εθνικών αντιπαραθέσεων με τον αποπροσανατολισμό των λαών της Μακεδονίας από τα πραγματικά προβλήματά του. Η θρησκεία υποταγμένη στις πολιτικές σκοπιμότητες των κυβερνήσεων των βαλκανικών χωρών, που για να εδραιώσουν την επιρροή τους στη Μακεδονία θα οδηγήσουν τους λαούς της Βαλκανικής χερσονήσου στην αλληλοσφαγή, θα αποτελέσει το πρώτο βήμα για την ιδεολογική αφομοίωση των λαών.

2. Ο πανσλαβισμός, η ίδρυση του Βουλγαρικού κράτους, άλλες προσπάθειες για διείσδυση και έλεγχο στην Μακεδονία

Την άνοιξη του 1845 θα ιδρυθεί το "Σλάβικο Κομιτάτο της Μόσχας". Τα πράγματα είναι ακόμη στην αρχή. Η ιδεολογική διαμάχη ανάμεσα στους Ρώσους διανοούμενους δεν έχει πάρει ακόμα συγκεκριμένη μορφή.

Η άμεση παρέμβαση των Ρώσων στις εξελίξεις της Βαλκανικής χερσονήσου θα αρχίσουν μετά την ήττα στον Κριμαϊκό πόλεμο, απ' όπου η Ρωσία θα βγει πολιτικά και διπλωματικά αποδυναμωμένη. Η δραστηριοποίηση όμως του πανσλαβισμού στο μακεδονικό χώρο θα ξεκινήσει πολύ πιο πριν από το 1856, αφυπνίζοντας τη σλάβικη εθνική συνείδηση

με την ίδρυση βουλγάρικων σχολείων και εκκλησιών.

Ο πανσλαβισμός την περίοδο αυτή έχει μεγάλη επιρροή στη Ρωσία με σημαντικότερο εκπρόσωπό του το Ρώσο στρατηγό και αργότερα πρεσβευτή Ιγνάτιεφ, ο οποίος έχει σαν στόχο το σχηματισμό ενός ισχυρού βουλγαρικού κράτους. Δύο από τους εκπρόσωπους του πανσλαβισμού στη Μακεδονία είναι οι αδελφοί Κωνσταντίνος και Δημήτριος Μιλαδινώφ, που κάτω από την εποπτεία του Ρώσου καθηγητή V. Grigorovil θα εργασθούν για τον εκβούλγαρισμό των χριστιανικών πληθυσμών.

Την ίδια περίοδο, η Ελλάδα παρουσιάζεται αποδυναμωμένη και η κυβέρνηση του Χ. Τρικούπη θα προσπαθήσει να προωθήσει τα "μεγαλοϊδεάτικα" σχέδιά της μέσα από "ιδιωτικές" οργανώσεις και το Πατριαρχείο, γεγονός που θα δυσαρεστήσει τους Βουλγάρους. Επίσης, οι ψηφιαλιστικές δυνάμεις για να αιτιολογήσουν τις επεμβάσεις τους στον μακεδονικό χώρο, θα οξύνουν την αντιπαράθεση πανσλαβισμού και "μεγαλοϊδεατισμού" πετυχαίνοντας την απομόνωση της Ελλάδας.

Η Τουρκία από την πλευρά της θα ενισχύσει τις προστριβές ανάμεσα στους λαούς, καλλιεργώντας τις συνθήκες για την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας. Η Ρωσία, μέσα από την ενίσχυση του πανσλαβισμού στα Βαλκάνια προσβλέπει στην ενίσχυση του ρόλου της, ενώ το Βατικανό θεωρεί θετική εξέλιξη για τα συμφέροντά του το ενδεχόμενο αυτονόμησης της Βουλγαρικής Εκκλησίας από το Πατριαρχείο. Η πρώτη κίνηση του πανσλαβισμού για την απόκτηση επιρροής έχει αφετηρία τη Θρησκεία. Το 1870 οι Βούλγαροι θα αποσχιστούν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο μετά από την έγκριση του Σουλτάνου και θα ίδρυθεί η Βουλγαρική Εξαρχία σαν σχισματική. Ο πανσλαβισμός θα κατορθώσει νά αποστάσει από την επιρροή του Πατριαρχείου τους σλαβικούς πληθυσμούς και να προωθήσει τα σχέδιά του.

Η Οθωμανική αυτοκρατορία δεν μπορεί να συγκρατήσει τις διάφορες φυγόκεντρες δυνάμεις στο εσωτερικό της επικράτειας, που την οδηγούν στην αποδιοργάνωση και τη διάλυση. Το 1875 στη Βοσνία και την Ερζεγοβίνη ξεσπάνε μεγάλες αγροτικές εξεγέρσεις. Μετά από πιέσεις της Ρωσίας, το 1876 θα γίνει η συνδιάσκεψη της Κωνσταντινούπολης, όπου θα προταθεί η ίδρυση Βουλγαρικού κράτους για να αποφευχθεί η αστάθεια κι η αποσταθεροποίηση στην περιοχή όμως μετά την άρνηση της τουρκικής κυβέρνησης, η συνδιάσκεψη θα οδηγηθεί σε αποτυχία. Η Ρωσία θα εκμεταλλευτεί την κατάσταση κηρύσσοντας τον πόλεμο στην Τουρκία. Το αποτέλεσμα του Ρωσοτουρκικού πολέμου (1877-1878) είναι η ήττα της Τουρκίας και η υπογραφή της συνθήκης του Αγ. Στεφάνου. Η Ρωσία μέσα από τη συνθήκη του Αγ. Στεφάνου προσπάθησε να λύσει

το "ανατολικό ζήτημα" προς όφελός της, όμως μετά την άμεση αντίδραση των άλλων Μεγάλων Δυνάμεων, η συνθήκη παραμένει ανεφάρμοστη. Επειδή η Ρωσία δεν θέλει να διακινδυνεύσει ένα νέο Κριμαϊκό πόλεμο, θα αποδεχτεί την πρόταση της Γερμανίας για ένα συνέδριο, όπου θα αποφασιστεί το μέλλον της Βαλκανικής.

Στο Συνέδριο του Βερολίνου το 1878 θα γίνει το "μοίρασμα" της Βαλκανικής χερσονήσου μεταξύ των Μεγάλων Δυνάμεων και θα σχηματιστούν κι άλλες κρατικές οντότητες, όπως η Βουλγαρία, η Σερβία, η Ρουμανία και το Μαυροβούνιο.

Η συνθήκη του Βερολίνου θα ορίσει ηγεμόνα του αυτόνομου Βουλγαρικού κράτους τον Ρώσο πρίγκηπα Alexander του Battenberg.

Η συγκρότηση της Βουλγαρίας σε κρατική οντότητα, θα καθυστερήσει σε σχέση με την Ελλάδα και τη Σερβία, όμως χάρη στη "βοήθεια" σε μια πρώτη φάση της Ρωσίας και μετέπειτα της Γερμανίας, σε σύντομο διάστημα η Βουλγαρία θα παρουσιάσει μεγάλη ανάπτυξη σε αντίθεση με άλλες Βαλκανικές χώρες και θα αποκτήσει μεγάλη στρατιωτική δύναμη κατά τα πρωσικά πρότυπα, ώστε από πολλούς να χαρακτηριστεί σαν η "Πρωσία της Ανατολής".

Το 1881 θα υπογραφεί η συνθήκη του dreikaiserbuld ανάμεσα στην Αυστροουγγαρία, Γερμανία και Ρωσία, που ορίζουν ζώνες επιρροής στα Βαλκάνια. Η προσωρινή προσάρτηση της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης μετατρέπεται σε οριστική. Ο μεγαλοσέρβικος εθνικισμός, υποκινούμενος και από την Αυστροουγγαρία, θα αναγκαστεί να στρέψει για πρώτη φορά τις βλέψεις του προς τη Μακεδονία, όπου μελλοντικά θα συγκρουστούν τα συμφέροντα της Ελλάδας της Βουλγαρίας και της Σερβίας.

Το 1885 ο βουλγαρικός στρατός θα προσαρτήσει την ανατολική Ρωμυλία πράγμα που θα διαταράξει τις ισορροπίες στα Βαλκάνια. Η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία και η Ρωσία θα καταδικάσουν την προσάρτηση και θα ταχτούν υπέρ της διατήρησης του Status quo, ενώ η Αγγλία θα ενθαρρύνει τις βουλγαρικές βλέψεις, προσδοκώντας να εντάξει τη Βουλγαρία στη σφαίρα επιρροής της. Απ' τις Βαλκανικές χώρες, η Τουρκία θα απειλήσει με στρατιωτική επέμβαση. Η Σερβία, θεωρώντας ότι η Βουλγαρία αποκτάει άμεσα δικαιώματα στη Μακεδονία μετά την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας, θα κηρύξει τον πόλεμο στη Βουλγαρία. Ο βουλγαρικός στρατός θα νικήσει τους Σέρβους και θα σταθεροποιήσει την κατοχή της Ανατολικής Ρωμυλίας. Η Ελλάδα λόγω της εξάρτησής της απ' την Αγγλία θα παραμείνει ουδέτερη, αδιαφορώντας για την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας.

Σε λίγο διάστημα ο πανσλαβισμός θα δημιουργήσει ένα ισχυρό

στρατιωτικό κράτος στα Βαλκάνια. Η Μακεδονία θα βρεθεί ανάμεσα σ' ενα τρίγωνο από τρία εθνικά κράτη κι οι εθνικιστικές βλέψεις τους θα μεταφερθούν στο εσωτερικό της.

Μετά την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας, θα ανατραπεί η ισορροπία δυνάμεων στην χερσόνησο του Αίμου. Η βουλγαρική κυβέρνηση με αρχηγό του αντιρωσικού κόμματος τον Στέφανο Σταμπούλωφ (8) και ενισχυμένη από την ευνοϊκή έκβαση του Σερβοβουλγαρικού πολέμου, αναπτύσσει δράση στην Μακεδονία, επωφελούμενη από τα αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα των Μεγάλων Δυνάμεων που ενθάρρυναν άμεσα ή έμμεσα την επέκταση του βουλγαρικού εθνικισμού. Η Βουλγαρία, θεωρώντας όλους τους σλαβόφωνους πληθυσμούς σαν βουλγαρικούς, προσπαθεί να τους αφομοιώσει κύρια μέσω της θρησκείας και της γλώσσας. Έτσι, έχουμε την κάθοδο και τη δράση των πρώτων ένοπλων βουλγαρικών ομάδων στη Μακεδονία και την αύξηση των βουλγαρικών σχολείων και εκκλησιών.

Την ίδια περίοδο, στο μακεδονικό χώρο εμφανίζονται κι άλλες προσπάθειες διείσδυσης. Οι Γάλλοι αναπτύσσουν έντονη δραστηριότητα μέσω του καθολικισμού. Η δράση των Ιησουιτών και Λαζαριστών είναι γνωστή στις ελληνικές περιοχές κατά την Τουρκοκρατία. Στη Μακεδονία η ουνιτική κίνηση θα διαδραματίσει σημαντικό ρόλο. Παράλληλα όμως με τον καθολικισμό, και η προτεσταντική εκκλησία αναπτύσσει έντονη δραστηριότητα. Το 1878 θα εγκατασταθούν στο Μοναστήρι προτεστάντες ιεραπόστολοι που συντονίζουν τη δράση τους.

Στα τέλη της δεκαετίας 1850-1860 θα δραστηριοποιηθεί στη Μακεδονία και η ρουμανική κίνηση με επικεφαλής τον Απόστολο Μαργαρίτη που αποβλέπει στην προσέλκυση των "κουτσοβλάχων". Η ρουμάνικη κίνηση σημειώνεται αρχικά μεταξύ των βλαχόφωνων πληθυσμών του Βερμίου με πρωτεργάτη τον ιερέα Αβέρκιο. Το 1878 μετά την προσάρτηση της Βεσσαραβίας από την Ρωσία και της Τρανσυλβανίας από την Αυστροουγγαρία -όπου υπάρχουν 6.000.000 Ρουμάνοι- η ρουμάνικη πολιτική, υποκινούμενη από την Αυστροουγγαρία και τη Ρωσία, θα στραφεί προς τη Μακεδονία. Το 1894 η Ρουμανία θα υποκινήσει τους "κουτσοβλάχους" για την ίδρυση της Μικρής Βλαχίας ή του Βλάχικου κράτους στη βορειοδυτική Μακεδονία.

3. Ελλάδα, ο "Μεγαλοϊδεατισμός" ο μακεδονικός αγώνας

Το ελληνικό κράτος που σχηματίστηκε μετά την επανάσταση του 1821, έχει να αντιμετωπίσει αρκετά προβλήματα και επιβίωσε χάρη στη "βοή-

"βοήθεια" των ξένων δυνάμεων. Μέσα σε 50 χρόνια η Ελλάδα κατέφυγε 14 φορές σε δανεισμό, ο οποίος αντί να εδραιώσει την ανεξαρτησία του νεαρού κράτους, αποτέλεσε την απαρχή της οικονομικής και πολιτικής εξάρτησης. Μέχρι το 1880 δεν μπορεί να γίνει σοβαρή αναφορά στην ανάπτυξη της ελληνικής βιομηχανίας. Η ελληνική οικονομία ήταν χρεωμένη στο εξωτερικό, πράγμα που εμπόδιζε την εσωτερική συσσώρευση και την εκβιομηχάνιση. Στη δεκαετία 1870-1880 εντάθηκε η διείσδυση του ξένου κεφαλαίου -όχι μόνο του αγγλικού και γαλλικού, αλλά και του γερμανικού- στην Ελλάδα.

Ο "μεγαλοϊδεατισμός" διαμορφώνεται σε ολόκληρη κοσμοθεωρία, που διακατέχει το σύνολο της αστικής τάξης και αποβλέπει στην απόσπαση της προσοχής του ελληνικού λαού από το θλιβερό του παρόν. Η μεγαλοϊδεάτικη πολιτική, δηλαδή η κατάχτηση της Οθωμανικής και η παλινόρθωση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, είναι το ιδεολογικό υπόβαθρο της ελληνικής αντίδρασης, που θα οδηγήσει τη χώρα στον εξωτερικό δανεισμό, στο "βάθαιμα" της εξάρτησης, στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, στη Μικρασιατική Καταστροφή, στην τυχοδιωκτική εκστρατεία της Ουκρανίας ενάντια στη νεαρή σοβιετική εξουσία, καταδικάζοντας τον ελληνικό λαό στην πιο μεγάλη εξαθλίωση, καταπίεση και εκμετάλλευση.

Ο Χ. Τρικούπης για να πρωθήσει τα "μεγαλοϊδεάτικα" σχέδιά του, θα θελήσει να ανασυγκροτήσει τη βαλτωμένη νεοελληνική κοινωνία, όμως το 1893 θα οδηγήσει την Ελλάδα στην πτώχευση. Η ελληνική αστική τάξη, άμεσα εξαρτημένη από την αγγλική πολιτική που εκείνη την εποχή πριμοδοτεί τη Βουλγαρία και έχοντας τα δικά της εσωτερικά προβλήματα, δεν εμφανίζει κάποιο επίσημο ενδαφέρον για τη Μακεδονία. "Ανεπίσημα" όμως και με την πριμοδότηση μεγαλοϊδεάτικων κύκλων, αναπτύσσεται και από την ελληνική πλευρά μέσω του ελληνισμού της διασποράς, του Πατριαρχείου και από "ιδιωτικές" οργανώσεις προπαγανδιστική δράση.

Η ελληνική πολιτική θα δεχτεί καίριο πλήγμα από την προσάρτηση της Ανατολικής Ρωμυλίας από τη Βουλγαρία. Ο Θ. Δεληγιάννης εκμεταλλεύεται τη λαϊκή αγανάκτηση ενάντια στο Χ. Τρικούπη και στις εκλογές του 1885 παίρνει την εξουσία, οπαδός ενός τυχοδιωχτικού μεγαλοϊδεατισμού, που είναι υπέρ της άμεσης δράσης σε Κρήτη και Μακεδονία και προκαλεί έντονη προπαγανδιστική δραστηριότητα μέσα από διάφορες οργανώσεις της εκκλησίας, δασκάλων, γιατρών, και νέων αξιωματικών. Τα γεγονότα αυτά θα γίνουν γνωστά σαν πηχεωνικά.

Η κυβέρνηση του Θ. Δεληγιάννη, συνεχίζοντας την μεγαλοϊδεάτικη τυχοδιωχτική πολιτική της, θα ιδρύσει το 1894 στην Αθήνα μυστική ορ-

γάνωση από αξιωματικούς του στρατού. Τα επόμενα χρόνια, η "Εθνική Εταιφεία" θα αποστέλλει ένοπλες ομάδες στη Μακεδονία, όμως ο "μεγαλοϊδεαπισμός" της ελληνικής αντίδρασης έχοντας δεχτεί καίρια πλήγματα απ' την ήπτα στον πόλεμο του 1897, θα αναγκαστεί σε προσωρινή αναδίπλωση.

Το 1904 περνάνε πάλι στη Μακεδονία ένοπλες ομάδες, που αναπτύσσουν δράση γνωστή σαν Μακεδονικός Αγώνας. Οι διενέξεις θα πάρουν τη μορφή ένοπλων συγκρούσεων ανάμεσα σε ελληνικά και βουλγαρικά αντάρτικα τμήματα κατά την πρώτη δεκαετία του 1900. Ο Μακεδονικός Αγώνας, στην ουσία ήταν ένας πόλεμος που αποσκοπούσε στην βίαιη εθνική αφομοίωση των σλαβόφωνων πληθυσμών της Μακεδονίας. Η επανάσταση των Νεότουρκων το 1908 θα αναγκάσει όλες τις ένοπλες ομάδες να αποχωρήσουν απ' τη Μακεδονία.

4. Η εξέγερση του Ιλιντεν

Το 1893 δημιουργείται στη Θεσσαλονίκη αυτονομιστική κίνηση από Μακεδόνες. Η οργάνωση IMRO που είχε αρχικά αναρχικές και μετέπειτα σοσιαλιστικές απόψεις, αναπτύσσει σημαντική δράση στη Μακεδονία. Την άνοιξη του 1903 η οργάνωση θα κάνει τις πρώτες δυναμικές ενέργειες, με την ανατίναξη του γαλλικού ατμόπλοιου Guadalquivir, του ταχυδρομείου και της οθωμανικής τράπεζας στη Θεσσαλονίκη. Σε σύντομο διάστημα οι ενέργειες της IMRO θα μεταφερθούν στην ύπαιθρο, με αποκορύφωμα την εξέγερη του Ιλιντεν. Ένοπλες ομάδες της IMRO θα καταλάβουν την πόλη Κρούσοβο στις 20 Ιούλη του 1903, εξουδετερώνοντας της τουρκική φρουρά. Η περιοχή του Κρουσόβου θα ανακηρυχθεί ανεξάρτητο κράτος, την "Δημοκρατία του Κρουσόβου". Ο τουρκικός στρατός όμως θα καταστέλλει την εξέγερση, ανακαταλαμβάνοντας την πόλη και προβαίνοντας σε μαζικές σφαγές.

Η "Δημοκρατία του Κρουσόβου" αποτέλεσε ανεξάρτητο κράτος που αναγνώριζε τον πολυεθνικό του χαρακτήρα. Ο Gotse Delchev και ο Νίκολα Κάρευ, απ' τα ηγετικά στελέχη της IMRO, είχαν σοσιαλιστικές απόψεις, ενώ η διακήρυξη των επαναστατών του Κρουσόβου έκανε αναφορά στην κοινωνική δικαιοσύνη, έχοντας σαν κεντρικό σύνθημα το η "Μακεδονία στους Μακεδόνες"

Απ' την εξέγερση του Ιλιντεν και μετά εκδηλώθηκε διάσπαση στους κόλπους της IMRO. Οι "σεντραλιστές" που ήταν υπέρ μιας αυτόνομης σοσιαλιστικής Μακεδονίας, κατηγόρησαν τους "βερχολιστές" ότι προκάλεσαν μια άκαρη εξέγερση υπηρετώντας τα σχέδια της Βουλγαρίας. Οι

αντιμαχόμενες ομάδες δεν μπόρεσαν να συμβιβαστούν στο συνέδριο που έγινε στο βουλγαρικό μοναστήρι της Rila, τον Σεπτέμβριο του 1905. Η διαμάχη ανάμεσα στις διάφορες ομάδες της IMRO είχε σαν αποτέλεσμα τις δολοφονίες ηγετικών στελεχών.

Η εξέγερση του Ιλιντεν αποτελεί ένα σημαντικό γεγονός για τους λαούς της Μακεδονίας, που όμως στην ελληνική και βουλγαρική ιστοριογραφία είναι υποβαθμισμένη ή αποσιωπάται σκόπιμα, ενώ στην γιουγκοσλαβική ιστοριογραφία παίρνει υπερβολικά μεγάλες διαστάσεις, εξυπηρετώντας τα σωβινιστικά συμφέροντα της κάθε χώρας.

5. Οι βαλκανικοί πόλεμοι και ο α΄ παγκόσμιος πόλεμος

Οι Νεότουρκοι δεν θα τηρήσουν τις υποσχέσεις τους για πλήρη ισοπιμία όλων των εθνοτήτων, επιδιώκοντας τον βίαιο εξισλαμισμό τους. Το 1912 η Βουλγαρία και η Σερβία, υποκινούμενες απ' τη Ρωσία, συμμαχούν ενάντια στην Τουρκία. Στη συμμαχία θα προσχωρήσει και η Ελλάδα μετά από αγγλική παρότρυνση. Ο Α΄ Βαλκανικός πόλεμος είναι γεγονός, που τελειώνει με τη συνθηκολόγηση της Τουρκίας. Υπογράφεται η συνθήκη του Λονδίνου τον Μάιο του 1913 με την οποία η Τουρκία παραχωρεί τα ευρωπαϊκά εδάφη της στις Μεγάλες Δυνάμεις και στη Βαλκανική Συμμαχία, χωρίς όμως να καθορίζονται σαφείς συνοριακές γραμμές όσον αφορά στην Μακεδονία. Στην Τουρκία δεν απομένει παρά μόνο μια ζώνη γύρω απ' την Κωνσταντινούπολη, ενώ άμεση συνέπεια του πολέμου μετά από πρωτοβουλία της Ιταλίας και Αυστροουγγαρίας είναι η ανακήρυξη της Αλβανίας σε ανεξάρτητο κράτος.

Σχετικά με το μέλλον της Μακεδονίας υπήρχαν δύο απόψεις. Η Ελλάδα και η Σερβία υποστήριζαν το διαμελισμό της Μακεδονίας και το μοίρασμά της μεταξύ των νικητριών δυνάμεων του Α΄ Βαλκανικού πολέμου, σε αντίθεση με τη Βουλγαρία που υποστήριζε την ίδρυση αυτόνομης Μακεδονίας. Η ασάφεια αυτή ως προς τον καθορισμό των συνόρων, ήταν η αφορμή για τον Β' Βαλκανικό πόλεμο, στον οποίο αυτή τη φορά τα βαλκανικά κράτη συμμάχησαν ενάντια στη Βουλγαρία. Τα Βαλκάνια ενεπλάκησαν και πάλι σε μια νέα πολεμική σύρραξη που είχε δυσάρεστη εξέλιξη για τη Βουλγαρία μετά την είσοδο της Ρουμανίας και της Τουρκίας στον πόλεμο.

Στις 10 Αυγούστου 1913 υπογράφηκε η συνθήκη του Βουκουρεστίου με την οποία παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα η Ανατολική Μακεδονία και η Ηπειρος, στην Σερβία η Βόρεια Μακεδονία μέχρι το Μοναστήρι, στην Τουρκία όλη η Θράκη μέχρι την περιοχή του ποταμού Νέστου,

ενώ στη Βουλγαρία έμεινε μόνο μια στενή διέξοδος στο Αιγαίο, μεταξύ του Νέστου και της Καβάλας.

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι δεν είχαν μόνο τοπική σημασία, αλλά συνετέλεσαν στο να προκύψουν νέες εντάσεις στις σχέσεις των Μεγάλων Δυνάμεων. Οι προστριβές μεταξύ της Αυστροουγγαρίας και της Ιταλίας για τον έλεγχο της Αλβανίας και οι διεκδικήσεις της Αυστροουγγαρίας απ' τη Σερβία της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης, έδειχναν ότι τα Βαλκάνια είχαν μετατραπεί σε μια πυριτιδαποθήκη απ' την οποία ήταν δυνατό να ξεσπάσει ένας γενικευμένος πόλεμος. Για να συμβεί αυτό δεν χρειαζόταν παρά μόνο η αφορμή. Στις 28 Ιουνίου 1914 η αφορμή δόθηκε, όταν δολοφονήθηκε από Σέρβους εθνικιστές στο Σεράγεβο ο διάδοχος του αυστριακού θρόνου Φραγκίσκος Φερδινάνδος. Η Αυστροουγγαρία έστειλε τελεσίγραφο στη Σερβία, η οποία το απέρριψε και ο πόλεμος ήταν το άμεσο επακόλουθο. Η διπλωματία δεν μπορούσε πλέον να φέρει κανένα αποτέλεσμα. Το Status quo κλονίστηκε, θίγοντας τα συμφέροντα των άλλων υπεριαλιστικών δυνάμεων. Μικρές και μεγάλες δυνάμεις βρέθηκαν μπλεγμένες στην πολεμική θύελλα. Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ήταν γεγονός.

Ολόκληρη η ανθρωπότητα ενεπλάκη σ' έναν πόλεμο που δεν είχε προηγούμενο στην ιστορία και μια νέα κατάσταση δημιουργήθηκε στον πλανήτη, από έναν πόλεμο υπεριαλιστικό, καταχτητικό, αρπαχτικό, ληστρικό. Πόλεμο για το μοίρασμα και ξαναμοίρασμα του κόσμου.

Η Βουλγαρία θεωρούσε τον πόλεμο σαν μια ευκαιρία για να επανακτήσει ότι έχασε απ' τη συνθήκη του Βουκουρεστίου και τάχθηκε με το μέρος των Κεντρικών Δυνάμεων, κηρύσσοντας τον Σεπτέμβρη 1915 τον πόλεμο στη Σερβία που βρισκόταν ήδη σε εμπόλεμη κατάσταση με την Αυστροουγγαρία. Η Αντάντ για να αντιμετωπίσει τη δύσκολη κατάσταση που διαμορφωνόταν έστειλε αγγλογαλλικά στρατεύματα στη Θεσσαλονίκη τα οποία αποβιβάστηκαν σ' αυτήν τον Οκτώβρη του 1915, μολονότι η Ελλάδα παρέμενε ακόμα ουδέτερη.

Στις παραμονές του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, ο γερμανικός καπιταλισμός ενισχύει το ρόλο του στη Μέση Ανατολή και την Τουρκία. Ο Αυτοκράτορας Γουλιέλμος Β' πραγματοποιεί επίσκεψη στην Κωνσταντινούπολη και ενισχύει τους δεσμούς του με την Τουρκία. Την γερμανική διείσδυση διευκολύνουν δύο σχέδια. Το πρώτο αφορά έργα για την πραγματοποίηση της σιδηροδρομικής γραμμής Βερολίνου-Βαγδάτης και το δεύτερο στην αναδιοργάνωση του οθωμανικού στρατού. Ήταν και η Τουρκία συμμετέχει στο πλευρό των Κεντρικών Δυνάμεων.

Η Ελλάδα, ακολουθώντας "ουδέτερη" πολιτική θα μπει στον πόλεμο

πολύ αργά, μόλις το 1916 κι αφού θα μεσολαβήσει η διάσπαση της αστικής τάξης, σε βενιζελικούς και αντιβενιζελικούς, γνωστή σαν εθνικός διχασμός. Η κυβέρνηση Βενιζέλου εκφράζοντας τα μεγαλοϊδεάτικα όνειρα της αστικής τάξης, θα οδηγήσει τον ελληνικό λαό σε τυχοδιωκτικούς πολέμους, κάτω απ' το επεκτατικό σύνθημα της Ελλάδας "των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών", ενώ η φιλοβασιλική κυβέρνηση στην Αθήνα με το "αντισωβινιστικό" σύνθημα "μικρά και έντιμος Ελλάς" προσπαθεί να καλύψει τη φιλογερμανική πολιτική της, που στην ουσία εκφράζει τα ίδια μεγαλοϊδεάτικα σχέδια με διαφορετικό όμως κηδεμόνα. Τελικά η *de facto* συμμετοχή με την Αντάντ καθορίζεται απ' τους εξής παράγοντες:

1. Τη χρησιμοποίηση ελληνικών εδαφών και συγκεκριμένα την Θεσσαλονίκη απ' την Αντάντ για πολεμικές επιχειρήσεις.

2. Τη συμμετοχή της Τουρκίας και Βουλγαρίας με τις Κεντρικές Δυνάμεις.

3. Τις υποσχέσεις που είχε λάβει η ελληνική κεφαλαιοκρατία για εδαφικές παραχωρήσεις στη νότια Αλβανία και στη Μικρά Ασία.

Η Βουλγαρία θα αναγκαστεί να συνθηκολογήσει τον Σεπτέμβριο του 1918 με την Αντάντ και θα αποσύρει απ' την Μακεδονία το στρατό της. Η εμπόλεμη κατάσταση ανάμεσα στη Βουλγαρία και την Αντάντ θα λήξει με την συνθήκη του Νεϊγύ, που προβλέπει την εθελοντική ανταλλαγή πληθυσμών. Στην πράξη όμως, η ανταλλαγή πληθυσμών στη Μακεδονία έγινε με βία και εξαναγκασμό. Η συνθήκη του Νεϊγύ δε λύνει το Μακεδονικό Ζήτημα, αντίθετα αυτό θα πάρει νέα τροπή με την άμεση πλέον εμπλοκή και της Σερβίας.

Μετά τη λήξη του Α' Παγκοσμίου πολέμου, με τη συγκατάθεση Αγγλίας και Γαλλίας, ο ελληνικός στρατός πηγαίνει στη Σμύρνη για να επιβάλει τους όρους της συνθήκης των Σεβρών (Αύγουστος 1920), ενώ παράλληλα δίνεται το πράσινο φως για την Μικρασιατική Εκστρατεία.

Η εκστρατεία στη Μικρά Ασία θα καταλήξει σε ήττα για τον ελληνικό αστισμό, γκρεμίζοντας τα μεγαλοϊδεάτικα όνειρα της ελληνικής κεφαλαιοκρατίας. Η συνθήκη της Λωζάνης το 1923 θα προσδιορίσει τα οριστικά σύνορα μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας.

Με το τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η Ιταλία προβάλλει τις ίδιες διεκδικήσεις με την Ελλάδα στην περιοχή της Σμύρνης και της Αλβανίας. Τα ελληνοαλβανικά σύνορα δεν έχουν ακόμα οριστικοποιηθεί, και η ιταλική αντιπροσωπεία που συμμετέχει στις διαπραγματεύσεις για τον καθορισμό των συνόρων θα δολοφονηθεί στο ελληνικό έδαφος. Ο Μουσολίνι με αφορμή αυτό το περιστατικό, θα βομβαρδίσει και εν συνε-

χεία θα καταλάβει την Κέρκυρα (Αύγουστος 1923). Τελικά κάτω απ' την πίεση της Αγγλίας και Γαλλίας, η Ιταλία θα αποσυρθεί απ' το νησί. Το παραπάνω επεισόδιο αποτελεί την πρώτη ελληνοϊταλική διαμάχη και υποδηλώνει την πρόθεση του Μουσολίνι να καταστήσει την Ιταλία μια νέα μεγάλη δύναμη στην Ευρώπη.

Σ' όλη την περίοδο του μεσοπολέμου και ιδιαίτερα μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, σημειώνονται σημαντικές ανταλλαγές και βίαιες μετακινήσεις πληθυσμών, που μεταβάλλουν την εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας.

Η ελληνική κυβέρνηση υπογράφει, το Σεπτέμβριο του 1924 το Ελληνοβουλγαρικό Πρωτόκολλο, γνωστό σαν πρωτόκολλο Πολίτη - Karlof. Το Πρωτόκολλο αναγνωρίζει τους σλαβόφωνους πληθυσμούς, σαν βουλγαρικής εθνότητας, γεγονός που προκαλεί την αντίδραση της Σερβίας επειδή φοβάται ότι θα αποτελέσει κακό προηγούμενο που μπορεί να οδηγήσει στο να χαρακτηριστούν και οι κάτοικοι της Μακεδονίας του Βαρδαρίου σαν Βούλγαροι. Το πρωτόκολλο όμως Πολίτη - Karlof προκαλεί αντιδράσεις και στην Ελλάδα. Έτσι το Φλεβάρη του 1925 η ελληνική βουλή αρνείται να επικυρώσει τη συμφωνία και το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ) απαλλάσσει την Ελλάδα απ' αυτή.

Αργότερα η κυβέρνηση Βενιζέλου δέχεται να χαρακτηρισθούν οι σλαβόφωνοι πληθυσμοί της Μακεδονίας σαν Σλαβομακεδόνες. Δηλαδή, μειονότητα που μπορεί να έχει δική της γλώσσα και σχολεία. Το παραπάνω σχέδιο θα αποτύχει λόγω των προβλημάτων που θα δημιουργηθούν μεταξύ Σερβίας-Βουλγαρίας. Η ελληνική κυβέρνηση μετά τις παραπάνω εξελίξεις θα θεωρήσει ότι το Μακεδονικό έχει πλέον λυθεί και ότι οι σλαβόφωνοι πληθυσμοί δεν αποτελούν ξένη μειονότητα, αλλά είναι 'Έλληνες πολίτες που μιλούν ένα σλαβικό ιδίωμα.

Στα χρόνια του μεσοπολέμου ασκούνται διώξεις σε βάρος των μειονήτων και ιδιαίτερα των Σλαβομακεδόνων, με την απαγόρευση χρήσης της γλώσσας τους, την αλλαγή των ονομάτων τους, με αποκορύφωμα τις μεγάλες διώξεις στα χρόνια της μεταξικής διχτατορίας, με αποτέλεσμα να σημειωθεί το δεύτερο μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα Σλαβομακεδόνων προς την Αυστραλία και τον Καναδά. Η διχτατορία του Μεταξά (1936-1941) ακολουθεί μια ταχτική βίαιου εξελληνισμού των σλαβόφωνων πληθυσμών. Η ωμή βία και η τρομοκρατία σε βάρος των Σλαβομακεδόνων θα αποφέρουν αντίθετα αποτελέσματα, απ' αυτά που προσδοκούσε η μεταξική δικτατορία, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη αυτονομιστικών τάσεων στην Μακεδονία.